

Сандра Божич*

*Високе студије безбедности и одбране,
Универзитет одбране*

УТИЦАЈ ВЕЛИКИХ СИЛА НА НАЦИОНАЛНЕ ИНТЕРЕСЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Сажетак

Предмет овога рада односи се на испитивање утицаја великих сила на националне интересе Републике Србије, а ради анализе стратешког окружења која претходи дефинисању стратегије одвраћања у условима војне неутралности. Национални интереси се најбоље разумеју као фундаменталне и трајне потребе, жеље или путокази који помажу одређивању циљева у политици националне безбедности.

Национални интереси и њихова важност се могу категорисати на различите начине и најчешће се разматрају у практичном смислу као егзистенцијални, витални и остали. За Републику Србију и већину српског народа, национални интерес очувања суверености и територијалне независности који је угрожен противправним проглашењем независности АП КиМ, представља највећу претњу слободи и независности као основним националним вредностима. Одбрана АП КиМ и њено очување у уставно-правном поретку Републике Србије је егзистенцијални национални интерес чије остварење захтева ангажовање свих инструмената националне моћи Републике Србије. Негативан утицај на остварење овог интереса долази из спољашњег и унутрашњег окружења. У складу са наведеним, а уважавајући ограничења у захтевима за изразу, у раду се тежишно разматра основно питање: како велике силе утичу на егзистенцијални национални интерес Републике Србије?

* Имејл-адреса: sandra.bozic@parlament.rs.

У теоријско-методолошком приступу коришћена је теоријска анализа појмова национални интереси и вредности, извршена класификација националних интереса на основу модификованих аналитичких приступа и испитан однос утицаја великих сила на егзистенцијални национални интерес Републике Србије. Резултати истраживања указују да, упркос променама у геополитичком окружењу које указују нанастанак мултиполарног света, деловање великих сила има претежно негативан утицај на егзистенцијални национални интерес. Таква чињеница захтева трагање за мерама умањења стратешког ризика ради ублажавања и отклањања негативних утицаја дела великих сила и повезивања српских националних интереса са интересима сила које имају позитиван утицај на интересе националне безбедности Републике Србије.

Кључне речи: национални интерес, националне вредности, стратегија, национална безбедност

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Национални интереси¹ представљају кључни концепт теорије међународних односа и стратегије. Они представљају темељ и путоказ за дефинисање спољне политике државе и стратегије којом се реализују циљеви ради њиховог очувања и унапређења. Историја концепта националног интереса датира из времена када је дошло до еволуције модерног државног система. Стручњаци за међународне односе дуго се не слажу око тога како окарактерисати концепт „националног интереса” користећи одговарајуће теоријске и емпиријске методе. Сасвим је уобичајено да научници користе појам „интереса” на двосмислене и конфликтне начине. Иако, у теоријском и практичном смислу, постоје различита мишљења о многим аспектима дефинисања и класификације националних интереса, постоји опште слагање о њиховом значају.

¹ Термин „интерес” потиче од латинске речи *intersum, interesse*, што значи учествовати у нечему, бити заинтересован за нешто. Овај термин изражава „... одређени активан однос човека према некој ствари, другом лицу или извесној идеји, удео учешћа у нечему или значај, важност, вредност, користи за човека из тог односа, ... интерес се задовољава у активном задовољењу одређене потребе личне или друштвене. . . ” (Mala politička enciklopedija 1966, 390).

Многи теоретичари под националним интересима подразумевају важан елемент за описивање основног образложења за понашање држава у међународним односима. Национални интереси показују тежње државе за унапређењем и очувањем националних вредности. Важност националних интереса огледа се и у томе што помажу да се одреди какву врсту и колико пажње треба посветити и изазовима или претњама и приликама које карактеришу међународне односе у којем држава егзистира.

Суштина концепта националних интереса мењала се током прошлог и почетком овога века. Тежња за очувањем и унапређењем националних интереса дуго је била прихваћена као једина и разумљива сврха спољне политике. То је била одлучујућа карактеристика европских односа у 19. веку. Прошли век био је пун бурних догађаја који су мењали геополитичку слику света и стратешко окружење држава. У прве четири деценије прошлог века, велике идеје претходног века, демократија и слободно тржиште, биле су преплављене европским националним и идеолошким ратовима. Нације су настојале да унапреде своје интересе кроз савезе и равнотежумоћи, који су уместо жељене стабилности довели до нестабилности међународних односа. На основу искустава са зарајућим последицама Великог рата и Светског рата, појавиле су се различите међународне институције и међународно право. Упркос њиховој појави и утицају којег су оствариле ове институције, искуство и савремени догађаји указују да одбрана и унапређење националних интереса остају најважнији задатака сваке државе појединачно.

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕСИ И БЕЗБЕДНОСТ

Безбедност представља актуелан и широк предмет проучавања и дискусије за многе истраживаче и аналитичаре јер чини суштину постојања и људског и свеукупног друштвеног развоја. Сам концепт безбедности је директно повезан са националним интересима, а целокупно државно уређење је производ жеље човека да се заштити од претњи са разних страна. Временом, разматрање безбедности се проширило од безбедности нација (националне безбедности) на безбедност група и појединаца (појединачна и социјетална безбедност),

безбедности међународног система, уважавајући постојање политичке, војне, економске и безбедности животне околине. Због проширеног начина разматрања концепта безбедности и различитих гледишта у његовом теоријском одређењу не постоји јединствено разумевање појма националне безбедности. Прегледом заједничких елемената различитих теоријских приступа могуће је на опште прихватљив начин дефинисати националну безбедност. У складу тим, „под националном безбедношћу можемо подразумевати способност државе да самостално или у сарадњи са другим државама или организацијама заштити виталне вредности и интересе друштва од спољних и унутрашњих облика угрожавања и да тиме обезбеди опште услове за несметан политички, економски, социјални и културни развој друштва и благостање својих грађана” (Stajić i Gaćinović 2007, 44).

Дефинисање националне безбедности мора узети у обзир и ојачати вредности једне државе како би на одговарајући начин одредила приоритете претњи и интереса.

Често се ова рефлексивна вредности врши имплицитно или индиректно кроз формулисање циљева политике националне безбедности која постаје исходиште за израду стратегија и планова деловања у прилог тим вредностима. Националне вредности су генерално широко концептуалне и не мењају се суштински јер одсликавају суштину карактера једне државе и представљају правни, филозофски и морални темељ функционисања и развоја државе, нације, друштва и грађана. Онису, међутим, обично стабилни, подложни оцењивању и обично наведени у највишем законском акту или стратегијским документима највишег нивоа једне државе. Националне вредности могу бити различите у различитим земљама и по свом садржају и по хијерархији, нпр. у неким земљама примарна вредност је религија, док у секуларним земљама религија не игра супериорну улогу.

За дефинисање вредности националне безбедности потребно је упућивање на свеукупне вредности безбедности (без обзира на категорију предмета и њене индивидуалне карактеристике) и њихово прилагођавање у циљу идентификације суштинских универзалних вредности државе, нације, друштва и грађана као субјеката безбедности. Може се претпоставити да су универзалне и

суштинске вредности субјекта, без обзира на његову категорију и индивидуалну природу, вредности које се односе на његово: постојање које укључује физички опстанак, одржавање (индивидуалног и колективног) идентитета и материјалних и нематеријалних вредности, независност (суверенитет) и развој који одређује физичку егзистенцију и самосталност и доприноси њиховом очувању и обликује квалитет суштине постојања субјеката и његовог функционисања.

На основу укупних карактеристика државе, нације, друштва и човека могуће је утврдити егзистенцијалне вредности и хијерархију вредности појединих субјеката што је посебно практично у случају сукоба и међусобно искључивих интереса. Стратегије и планови, који нису у довољној мери засноване на националним вредностима тешко су применљиве. Националне вредности чине основ за дефинисање националних интереса Републике Србије који су дефинисани у Стратегији националне безбедности Републике Србије (94/2019-13). Спровођење националних интереса у околностима анархичног међународног система у којем сваки учесник настоји да реализује своје интересе који могу бити усупротности са интересима других држава, представља извор потенцијалних међународних сукоба. Такође, унутар државе сукобљавају се интереси различитих друштвених група и организација и могу довести до унутрашњих сукоба, а као резултат тога може бити угрожено постизање циљева националне безбедности.

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕСИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Бројни национални интереси формулисани у односу на националне вредности обично се систематизују (уређују), узимајући као основу пре свега критеријуме њиховог интензитета, односно, размере њиховог утицаја на водеће националне вредности. У постојећој Стратегији националне безбедности Републике Србије из 2019. године није експлицитно наглашен критеријум по којем су наведени национални интереси.

За класификацију националних интереса користе се различити аналитички приступи. Ханс Моргентхау (*Morgenthau*) националне интересе види као виталне и секундарне сталне и привремене, опште и специфичне (Roskin 1994, 6). Џозеф Франкел (*Joseph*

Frankel) је предложио класификацију употребе термина „национални интерес” на аспиративни, оперативни, објашњавајући/полемички начин (Williams 2012, 35). Нојхтерлајн (Nuechterlein) интересе сагледава по два критеријума: у односу на основне потребе и интензитет интереса. У односу на основне потребе интереси се разматрају као одбрамбени, економски, интереси светског поретка и идеолошки интереси, а у односу на интензитет као егзистенцијални (критични), витални (опасни), важни (озбиљни) и маргинални (узнемирујући) (Nuechterlein 1976, 246–266).

За разматрање националних интереса Републике Србије са аспекта утицаја великих сила корисна је прилагођена Нојхтерлајнова матрица у којој је „критеријум интереса светског поретка замењен интересима у региону” (Dimitrijević i Lipovac 2017, 77–90).

Користећи ову прилагођену матрицу, а узимајући као основу пре свега критеријум њиховог интензитета, односно размере њиховог утицаја на националне вредности, национални интереси Републике Србије могу се класификовати као егзистенцијални, витални и важни.

Егзистенцијални интерес Републике Србије обухвата очување суверености и територијалне независности јер противправно проглашење независности АП КиМ представља највећу претњу слободи и независности као основним националним вредностима. Губитком АП КиМ била би угрожена суштина вредносних разлога постојања Републике Србије као државе. Вредносни разлози односе се на чињеницу да „КиМ је центар наше духовности, што је главна карика нашег цивилизацијског и националног идентитета” (Radinović 2019, 63).

Витални интереси су очување унутрашње стабилности и безбедности и економски развој и укупни просперитет, очување постојања и заштита српског народа где год онживи као и националних мањина и њиховог културног, верског и историјског идентитета. Ови национални интереси су витални јер њиховим остваривањем се штите остале националне вредности а посебно социјална правда, људска и мањинска права и слободе, једнакост и равноправност грађана како у Републици Србији, тако и у региону.

Важни интереси су очување животне средине и ресурса Републике Србије, европске интеграције и чланство у Европској унији и очување мира и стабилности у региону и свету. Остваривањем

ових интереса штите се и развијају демократија, владавина права, транспарентност, солидарност и здрава животна средина.

Табела 1: Национални интереси Републике Србије

	Одбрамбени интереси	Економски интереси	Интереси у региону	Идеолошки интереси
Езистенцијални интереси	очување суверености, независности и територијалне целовитости			
Витални интереси	очување унутрашње стабилности и безбедности	економски развој и укупни просперитет	очување постојања и заштите српског народа где год он живи	очување постојања националних мањина и њиховог културног, верског и историјског идентитета
Важни интереси	очување животне средине и ресурса Републике Србије	европске интеграције и чланство у Европској унији	очување мира и стабилности у региону и свету;	
Маргинални интереси				

Извор: Обрада аутора

Разматрање националних интереса на овакав или сличан начин, могуће је утврдити циљеве стратешког деловања Републике Србије, приоритете у развоју способности инструмената њене националне моћи и одређивању начина на који ће деловати. Важно је напоменути да је остваривање националних интереса међусобно условљено, да је карактер и начин деловања претњи према националним интересима условљен многим факторима као и да постоји наизглед могућа супротстављеност националних интереса.

У случају Републике Србије „међусобна условљеност процеса остваривања виталног интереса Србије у простору КиМ и њеног другог интереса, економског развоја, изазива извесну дилему у мањем делу српске јавности по питању могућности њиховог истовременог остварења” (Враџар и Milkovski 2022, 63).

Отклањању ове дилеме и дефинисању стратегијског приступа у њеном решавању, као и дефинисању стратегије одвраћања Републике Србије претходи сагледавање утицаја великих сила, тежишно, на егзистенцијални национални интерес.

ВЕЛИКЕ СИЛЕ И НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕСИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Извориште овакве дилеме проналази се у актуелном стању спољног стратешког окружења Србије. У погледу интереса заштите српских интереса у простору КиМ, анализа окружења указује да ће свет и даље функционисати на полазиштима реалполитике у коме ће САД и западне силе имати примат. Међутим, стратегијска реалност све више поприма обресе мултиполарног света у коме јачају утицаји оних сила чији су интереси комплементарни српским, пре свега Руске Федерације и НР Кине. Упркос томе, војно присуство и политички утицај западних сила на простору Балкана, у коме су готово све земље чланице НАТО, и даље ће снажно обликовати овдашња дешавања. То свакако не представља повољну прилику за заштиту српских интереса у косовско-метохијском простору.

Нешто више од две деценије након завршетка југословенске кризе Србија се суочава са директним и индиректним последицама спонтане и нерационалне политике њеног тадашњег руководства. Деловање тадашњег руководства је делимично узроковало садашње стање стратешког окружења у коме су данас српски национални интереси значајно угрожени.

Стратешко окружење Републике Србије

Стратешко окружење Републике Србије се може сагледавати у ширем и ужем смислу. У ширем смислу се може анализирати кроз призму глобалних односа моћи и актера као што су САД, Русија, Кина и Европска унија. САД раде на убрзаном геополитичком преобликовању света, дистрибуцији светске моћи и стварању институционалних оквира за доминацију у свету. Инструментализацијом глобалних и регионалних организација и институција, САД су одржале, а у многим деловима света и прошириле и ојачале свој утицај и интересне сфере. Збигњев Бжежински заступа тезу да после пола века доминације евроазијских сила светским пословима, САД су први пут деведесетих година прошлог века доминирале Евроазијом, истичући да амерички глобални примат зависи од тога колико дуго и ефикасно ће се његова доминација у овом простору одржати (Bžežinski 1996, 7–14).

На источној и западној страни Евроазије налазе се два од три најнапреднија и економски најпродуктивнија региона у свету – Европска унија и Далеки исток. У фокусу интересовања САД су Европа и Азија, подручја у којима живи 75% светског становништва, која остварују 60% светског бруто националног дохотка и где се налази 75% стратешких енергетских ресурса у свету. Та укупна, потенцијална и продуктивна моћ надмашује америчку, а прерасподела те моћи у наредном периоду биће од пресудног значаја за глобалну превласт (Stojanović i Đorđević 2017, 465–482).

Пројекције трендова у будућности наглашавају бројне изазове са којима се Србија сусретала кроз не тако давно историју, али са којом ће се такође борити у наредном периоду. Изневерена очекивања од процеса глобализације и повратак историје у међународну политику наговештавају свет збрке, нереда и огромне нестабилности, при чему ће начело моћи остати носећи принцип у међународним односима, што позицију малих држава чини посебно изазовном. Ако се томе дода и историјско наслеђе Балкана и још увек присутна снажна етничка и културолошка дистанцираност балканских држава, онда неизвесност постаје најснажније обележје стратешког окружења Републике Србије. Несумњиво, много је разлога који налажу неопходност стратешког промишљања како би се изналазила најпримеренија решења за заштиту идентитета српског народа и интереса Републике Србије у целини.

Анализа стања стратешког окружења, на којима се заснива стратегијска дилема, није оптимистична. Међутим, она није потпуна јер се дубљом анализом, пре свега проценом будућег стања окружења, уочавају појаве и процеси који све више представљају повољне прилике за остваривање и заштиту српских националних интереса. Косовску независност данас признају САД, као њени главни промотери, у Европи то су Велика Британија и готово све чланице Европске Уније (ЕУ), затим више од половине чланица Организације исламске конференције (ОИК), готово све земље из непосредног окружења Србије. С друге стране, територијални интегритет и суверенитет Србије признају Русија и Кина, као главни изазивачи глобалне моћи САД, затим поједине чланице ЕУ, а од земаља из непосредног окружења косовску независност не признаје само Босна и Херцеговина због става Републике Српске.

Процес отпризнавања косовске независности представља повољну прилику за даље решавање овог проблема. Резултати спољне политике Србије, признање косовске независности до сада је повукао знатан број држава. Посматрано кроз Организацију Уједињених нација (ОУН), број њених чланица које не признају косовску независност сада превазилази број чланица које је подржавају. Постоје и друге појаве и процеси у окружењу којима се Србији отварају нове повољне прилике. Глобални утицај Кине и Русије расту и све су присутније у региону. С друге стране, уназад две деценије, дошло је до слабљења кохезије унутар западног или евроатлантског блока. Шумови на релацији САД и ЕУ појавили су се још током америчке војне интервенције у Ираку, да би се наставили око питања прикључења Украјине и Грузије у НАТО, а сада су видљиви и у процесу решавања кризе на релацији Украјине и Русије. Насупрот америчким интересима, ЕУ тежи да постане самосталан геополитички играч. Међутим, она је изложена бројним унутрашњим проблемима који ометају њену јединствену спољну и безбедносну политику. Европска унија није јединствена ни по питању косовске независности. Због сепаратистичких тежњи унутар својих граница Шпанија, Кипар, Грчка, Словачка и Румунија не признају косовску независност, а политика њеног признавања код многих других чланица ЕУ заснива се, пре свега, на интересу одржавања добрих односа са Сједињеним Државама.

Односи ЕУ и Републике Србије

Република Србије је од краја 2000-те године је на дуготрајном и неизвесном путу да постане чланица ЕУ и овај стратешки циљ постаје доминантан за све политичке елите у Републици Србији. Протекли период обележен је великим препрекама и непредвиђеним условима који превазилазе дефинисане критеријуме за приступање Европској унији. Посебно се издваја временски период од почетка 2008. године када, су након нелегално проглашене независности од стране Привремених институција самоуправе АП КиМ, министри земаља чланица ЕУ донели закључке у којима су указали да су посвећени принципу територијалног интегритета свих земаља осим Србије, где је Косово означено као „јединствени

случај”. Независност Косова су одмах признале или подржале 22 од 27 држава чланица Европске уније као и њене институције.

Ово признање је очигледно било супротно међународном праву, али и критеријуму Солунске агенде „поштовања принципа неповредивости граница, мирног решавања спорова и сарадње у региону” (The Thesaloniki Agenda for the Western Balkans: Mowing towards European Integration). Европска унија је наставила да врши притисак на Србију, инсистирајући да треба да почне да ради на „добросуседским односима са тзв. „Косовом”. Притисци и ултиматуми ЕУ изражени су кроз наметање разних споразума, које је Србија углавном прихватила. Сваки од њих је био израз жеље Републике Србије да мирним путем покуша да реши проблем, док су ПИС АП КиМ одбијале да испоштују договоре. Очигледан доказ за ову тврдњу је и актуелно понашање ПИС АП КиМ у вези са формирањем Заједнице српских општина. ЕУ је стално истицала и то наставља да ради, да преговарачки процес треба да доведе до „свеобухватне нормализације односа између Србије и тзв. „Косова”, што може да имплицира српско признање независности Косова. Овакав начин деловања ЕУ је у директној супротности са егзистенцијалним националним интересом Републике Србије. Деловање водећих земаља ЕУ у односу на кризу на АП КиМ може се посматрати као тренд у међународним односима заснован на класичном надметању снага и моћи, а не на утврђеном међународном систему и праву. Са настанком кризе у Украјини, ово деловање ЕУ добија нову димензију. И поред јасног и принципијелног става Републике Србије о подршци територијалном интегритету Украјини и противљењу увођења санкцији Руској федерацији, деловање Европске уније јавност у Републици Србији доживљава као притисак са позиције силе и моћи који је противан националним вредностима и интересима.

Односи САД и Републике Србије

Америчко-српски односи имају дугачку традицију одржавања, али југословенска криза са почетка 90-тих година протеклог века и улога САД као предводника НАТО пакта у тим догађајима оптерећују ове односе. Након промена 2000-те године, постоје покушаји да се ти односи поправе али „након једнострано проглашене независности Косова, половином фебруара 2008. године поново је

уследило захвађење у билатералним односима, посебно имајући у виду чињеницу да су Сједињене Америчке Државе једна од првих држава које су признале овај чин (Petrović i Đukanović 2012, 197).

Питање српске јужне покрајине са становишта САД представља незавршен пројекат и проблем који указује на њихове слабости и који се додатно увећава појавом кризе у Украјини. Деловање актуелне администрације САД региону и Републици Србији је приметније и представља покушај прављења одређеног помака у односима Београда и Приштине, узимајући за почетну позицију тренутну ситуацију, а не све разлоге и ситуације које су довеле до исте. Сједињене Државе су снажно подржале преговоре између Косова и Србије које води ЕУ, док покушавају да јасно ставе до знања да немају директну улогу у њима.

Због тога очекивано је даље јачање америчког присуства у региону што ће се одразити и на позицију и њених и националних интереса Србије, појачавањем притисака да одустане од војне неутралности и Косова и Метохије као територије Републике Србије. На основу досадашњег искуства се може уочити да Косово и Метохија представљају полигон на чијем терену америчка администрација потврђује хегемонију САД, демонстрира „пацифистичке намере”, оправдава изборне победе и сакупља нове политичке поене.

Србија је активна чланица НАТО програма Партнерство за мир, али од 2007. године, када је Народна скупштина донела одлуку о проглашењу војне неутралности (Резолуција Народне скупштине Републике Србије 2007, чл. 6), за САД представља чињеницу да је Србија разбила хомогеност региона тзв. Западног Балкана у погледу ширења НАТО-а. Ово је посебно важно јер Сједињене Државе сматрају да би Балкан без надзора, посебно када ЕУ има своје унутрашње проблеме и да се не назире крај кризе у Украјини, могао поново да постане зона сукоба. Зато Вашингтон покушава да обнови свој стратешки ангажман на тзв. Западном Балкану, посебно у Србији.

Тај стратешки дијалог делимично почива на дељењу визије са Републиком Србијом као земљом развијене демократије, у мирном и економски просперитетном окружењу и интегрисаном у евроатлантске институције. У том контексту, будући наступ САД могао би да садржи: јачање његове улоге на тзв. Западном Балкану, подршку развоју односа Београда и Приштине, подршку

преговорима о чланству Србије у ЕУ и праћење српско-руских односа и деловања политичких субјеката којеспонзорише САД.

Однос Руске Федерације и Републике Србије

Према актуелном концепту руске спољне политике, регион Балкана, где се налази Србија, није у фокусу приоритета Руске Федерације. Овај регион је потпуно изостављен, што указује да није међу приоритетима руског спољнополитичког ангажмана. Разлоге за овакав наступ Руске Федерације треба тражити у последицама кризе у Украјини која постаје преломна тачка у глобалном геополитичком пејзажу. Према Харченку, Руска Федерација је става да „захтевима данашњице одговарају међудржавна удружења која се у свом раду руководе принципима колегијалности, равноправности, цивилизацијске разноликости, одустајања од тврдох блоховских приступа (Нагченко 2020, 11). Стубови новог мултиполарног света ће бити „велики простори” геополитичке и цивилизацијске целине креиране око појединачних центара. Иако је деловање Руске федерације на нашем простору оптерећено збивањима у Украјини, уочава се да званична политика и њено деловање на нашим просторима и даље садржи низ разлога који одговарају одбрани и заштити егзистенцијалног националног интереса Републике Србије.

Први разлог је позиција Руске Федерације као сталне чланице Савета Безбедности Уједињених Нација која јој даје могућност вета, што је са позиције Србије од изузетног значаја због питања очувања територијалне целовитости. Други разлог је растући економски значај Русије, посебно је изражен у пољу енергетике, која ће и даље играти веома важну улогу у развоју Европе у целини, као и самог региона Балкана. Трећи разлог, не мање важан, су историјске, културне и политичке везе Русије са Србијом који је највидљивији у ставовима јавног мњења Србије.

Превасходни циљ Руске федерације на Балкану могао би укључивати покушај смањивања присуства САД и НАТО-а, док би слабење и распад НАТО-а и даље био дугорочни циљ посматрано из угла геополитичке позиције. Сходно томе, не треба искључивати или занемаривати покушај Руске федерације да користећи све инструменте националне моћи препозна и искористи прилике за активно подривање политичке и јавне подршке НАТО-у широм Балкана.

У таквим околностима, Република Србија је са аспекта утицаја Руске федерације у региону Балкана, од стране САД и ЕУ препозната као њен савезник којег треба одвратити од сарадње по цену угрожавања српског националног интереса.

Однос Народне Републике Кине и Републике Србије

Односи Србије и Кине су дугорочни и прилично чврсти. Почели су 1955. године, када је бивша Југославија успоставила дипломатске односе са Народном Републиком Кином. Од тада па до данас, ови односи пролазили су кроз различите фазе. Успон кинеског утицаја у Србији почео је 2009. године, када су две земље договориле сарадњу на економским питањима и технолошком и инфраструктурном развоју. Накнадно формално „партнерство” је проглашено 2016. године иако постоје огромне разлике између Републике Србије и Народне Републике Кине у више географских, економских, демографских и војних параметара. Међутим, за Кину Република Србија због свој положаја на Балкану има посебну важност, имајући у виду да се налази наважним копненим и речним правцима који јој омогућавају добру комуникацију у правцу исток-запад и север-југ, при чему се налази у непосредном суседству ЕУ. Посебно велики значај међусобне привржености Кине и Србије лежи у чињеници да наша држава представља наследницу југословенске спољне политике и заступника становишта о неутралном односу према војно-политичким блоковима. Оваква позиција је врло важна узимајући у обзир негативан став Кине према политици силе у међународним односима и наративу да је суверенитет држава изгубио значај у односу на људска права и деловање у међународној заједници које је засновано на пракси њихове „заштите” од угрожавања по искључивој процени САД и њених савезника.

У односима између НР Кине и Републике Србије не постоје специфични ограничавајући фактори који би ометали њихов развој. „Свеобухватно стратешко партнерство”, као политички инструмент, треба да олакша сарадњу и развој пријатељских односа између две земље на различитим политичким нивоима и у различитим областима економске, културне и друштвене сарадње. Република Србија и НР Кина у великој мери деле исто разумевање у вези са настанком новог мултиполарног система

међународних односа и усаглашавања националних интереса. С тим у вези, Србија и Кина не морају да мењају свој правац деловања, нити своје спољнополитичке приоритете, међу којима је развој пријатељства и „челичне сарадње”, не само заједнички интерес, већ и значајан циљ њихове обострано корисне спољне политике, уоквирене стратегијом „Новог пута свиле”. Проширење и јачање економских и политичких веза са НР Кином позитивно утичу на егзистенцијални национални интерес. Кина је важан „вектор” у спољнополитичком начину размишљања који наглашава мултиполарност. Њена позиција сталне чланице Савета безбедности УН вероватно ће бити додатни мотив за Србију да развија чврсте везе са Кином. НР Кина може бити кључни глобални актер са важном политичком снагом и као извор инвестиција и трговине за балансирање односа са Западом и Русијом. Пекинг се такође сматра главним фактором који доприноси економском развоју Србије након година изолације и ограничене могућности да се искористе различите могућности за економско приближавање остатку Европе.

Кинеска позиција у вези са тзв. Косовом је комплексна и резултат је принципијелног става који је у вези са статусом Тајвана који НР Кина сматра својим делом. Тајван је признао независност тзв. Косова 2008. године, што је учврстило кинески став у вези са подршком коју даје Републици Србији у Савету безбедности УН, у вези са даљом судбином јужне српске покрајине. НР Кина је била снажан противник кампање НАТО бомбардовања Србије 1999. године, жестоко осуђујући западну интервенцију као акт агресије против међународног права. Од 2008. године кинеско руководство се редовно изјашњава против проглашења независности тзв. Косова. Кина је 7. децембра 2009. године поднела писмено саветодавно мишљење Међународном суду правде у којем брани територијални интегритет као камен темељац међународног правног поретка и даје државама право да спрече једностране сецесије.

ЗАКЉУЧАК

Процена утицаја великих сила на контекст дешавања и узрочно последично доношење одлука у региону и у Србији, као простору на којем се интереси многих сила сусрећу, а негде и супротстављају веома је важна за одбрану националних интереса

Републике Србије. Разумевање тих утицаја могу да дају полазну основу за формулисање стратегије деловања у остваривању њених националних интереса.

Република Србија се од 1999. године суочава са проблемом очувања свог интегритета и територијалне целовитости, а од 2006. године утицаји четири велике силе: Европске уније (ЕУ), Сједињених Држава (САД), Русије и Кине се преплићу и међусобно супротстављају чинећи тако отежаним разматрање националних интереса Републике Србије. У настојању да остане самостална у сопственој спољној политици прилагођеној потребама земље и грађана, Република Србија од доношења Резолуције 1244, инсистира на њеној пуној примени. У том настојању има пуну подршку Руске Федерације и Народне Републике Кине. Нажалост, остале три сталне чланице Савета безбедности УН занемарују постојање Резолуције 1244, и подржавају тзв. Владу тзв. Косова у њиховом плану да постане међународно призната држава. То је и званичан став институција Европске уније, без обзира што њених пет чланица не признаје ту тзв. државу.

Ова ситуација чини позицију Републику Србије још компликованијом. Анализом односа и деловања према Републици Србији сваке од набројаних сила могуће је разумети њихов утицај према националним интересима Републике Србије. Свака од наведених сила има своје специфичне интересе који су или у сагласју са интересима Републике Србије или у израженој противречности када је у питању егзистенцијални национални интерес. При томе, Република Србија не сме изгубити из вида да су Балкан и Србија пречесто, били колатерална штета светских стратешких тумбања, те је потребно урадити да ово актуелно светско превирање које тренутно доживљава врхунац у Украјини заобиђе наше просторе. Из тих разлога Србија не би смела постати простор надметања великих сила.

Европска унија свој интерес остварује преко подршке у развоју владавине права, пружању економске помоћи и повећању инвестиција, што је у сагласју са националним интересима Републике Србије. Са друге стране, снажна подршка ЕУ тзв. Косову у стицању независности у супротности је са егзистенцијалним националним интересом Републике Србије. Слично је и са односима САД и Републике Србије. Тежиште деловања САД односи се на остваривање интереса присуства у овом делу Европе и у Србији,

а као кључна тачка препреке у односима су став САД према независности тзв. Косова.

Руска Федерација свој интерес заснива на енергетској и спољнополитичкој подршци коју пружа Републици Србији у погледу очувања АП КиМ у свом саставу, док НР Кина своје интересе остварује улагањем у инфраструктуру и трговину са Републиком Србијом. Подршка коју ове две силе дају Републици Србији као сталне чланице Савета безбедности УН у потпуности одговарају егзистенцијалном интересу Републике Србије.

Важно је разумети геополитичке процесе који Србију укључују у своје циљеве, претпоставке и стратегије. Још важније је наћи свој кључни интерес и избећи вишевековне историјске грешке преузимања дела последица игре великих сила, бити део решења, а не проблема. То је велика уметност којој се нисмо никада научили, надајмо се да нам је искуство, толико пута криво, намакло и одређену памет која ће наћи начин да више не седи на баруту традиционално запаљеном у срцу Балкана.

А уколико смо поуке извукли, знаћемо да нам проамеричка, пронемачка, проруска или протурска политика нису много донеле и да је време да се води искључиво просрпска политика, са посебним нагласком на потреби неприкосновеног чувања политике војне неутралности јер најзад морамо схватити да у „спољним односима не постоје ни наши стални пријатељи, ни наши стални непријатељи, постоје само наши стални интереси” (Винстон Черчил).

РЕФЕРЕНЦЕ

- Bocan–Harčenko, Aleksandar. 2020. „Spoljna politika Rusije i rusko-srpski odnosi.” *Napredak* (2): 7–16.
- Bžežinski, Zbignjev. 1999. *Velika šahovska tabla*. Podgorica: CID.
- Vračar, Milinko i Vangel Milkovski. „Strategijski pristup Republike Srbije u rešavanju kosovskometohijskog problema.” *Nacionalni interes* (3): 51–71.
- Dimitrijević, Ivan, i Milan Lipovac. 2017. „Nacionalni interesi Republike Srbije: analiza ekspozee mandataru vlade od 2007. do 2017. godine.” *Srpska politička misao* (3): 71–97.
- Mala politička enciklopedija*. 1966. Beograd: Savremena administracija.

- Petrović, Dragan, i Dragan Đukanović. 2012. *Stubovi spoljne politike Srbije – EU, Rusija, SAD i Kina*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Radinović, Radovan. 2019. „Srbija u raljama geopolitike.” *Politika nacionalne bezbednosti* (1): 53–73.
- Rezolucija o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije. Preuzeto 10.05.2023. <http://www.parlament.rs/narodna-skupština.115.html>.
- Stajić, Ljubomir, i Radoslav Gaćinović. 2007. *Uvod u studije bezbednosti*. Beograd: Draskar partner.
- Stojanović, Stanislav, i Branislav Đorđević. 2017. „Svetsko društvo rizika i zaštita nacionalnih interesa Republike Srbije.” *Međunarodni problem* (69): 465–482.
- Strategiji nacionalne bezbednosti Republike Srbije* (94/2019-13)
- Frankel, Joseph. 1970. *National Interest*. New York: Praeger Publishers.
- General Affairs and External Relations*. 2003. 2518th Council meeting, Luxemburg, 16 June 2003. The Thesaloniki Agenda for the Western Balkans: Mowing towards European Integration
- Nuechterlein, Donald E. 1976. “National Interests and Foreign Policy: A Conceptual Framework for Analysis and Decision-Making.” *British Journal of International Studies* (3): 246–266.
- Roskin, Michael. 1994. *National Interest: From Abstr om Abstraction to Strategy*. US Army War College Quarterly: Parameters.

Sandra Božić*

Higher Security and Defense Studies, University of Defense

THE INFLUENCE OF THE GREAT POWERS ON THE NATIONAL INTERESTS OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Resume

The topic of this work refers to the examination of the influence of great powers on the national interests of the Republic of Serbia for the purpose of analysing the strategic environment that precedes the definition of a deterrence strategy under conditions of military neutrality. National interests are best understood as fundamental and enduring needs, desires, or streams that help determine the goals of national security policy.

National interests and their importance can be categorized in different ways and are most often considered in a practical sense as existential, vital and others. For the Republic of Serbia and the majority of the Serbian people, the national interest in preserving sovereignty and territorial independence, which is threatened by the illegal declaration of independence of AP KiM, represents the greatest threat to freedom and independence as basic national values. The defence of AP KiM and its preservation in the constitutional and legal order of the Republic of Serbia is an existential national interest, the realization of which requires the engagement of all instruments of the national power of the Republic of Serbia. A negative influence on the realization of this interest comes from the external and internal environment. In accordance with the above, and taking into account the limitations in the requirements for the preparation, the paper focuses on the basic question: how do great powers affect the existential national interest of the Republic of Serbia?

In the theoretical-methodological approach, a theoretical analysis of the terms national interests and values was used, a classification of national interests was carried out based on modified analytical approaches, and the relationship between the influence of great powers on

* E-mail address: sandra.bozic@parlament.rs.

* Овај рад је примљен 15. јула 2023. године, а прихваћен на састанку Редакције 31. августа 2023. године.

the existential national interest of the Republic of Serbia was examined. The results of the research indicate that, despite changes in the geopolitical environment that indicate the emergence of a multipolar world, the actions of major powers have a predominantly negative impact on the existential national interest. Such a fact requires the search for measures to reduce strategic risk in order to mitigate and eliminate the negative effects of the actions of the great powers and to connect Serbian national interests with the interests of powers that have a positive impact on the national security interests of the Republic of Serbia.

Keywords: national interest, national values, strategy, national security